

35. GODINA DJELOVANJA HRVATSKOG FILMSKOG ARHIVA U HRVATSKOM DRŽAVNOM ARHIVU

Kada bi se trebalo odlučiti koji je oblik ljudskog stvaralaštva u komunikacijskom i umjetničkom smislu označio 20. stoljeće, to bi nesumnjivo bio fenomen pokretne slike ili jednom riječju film. Nastao na tehnološkim tekovinama 19. stoljeća, prije svega fotografiji, svojom pojavom ispunio je ljudsku potrebu da se stvori zapis toliko blizak stvarnosti da sama granica između svijeta promatrača i svijeta medija naizgled prestaje postojati. Ta revolucija u komunikaciji koju je donio film neizbrisivo je promijenila videnje svijeta u doba u kojem je film kao medij nastao, ali jednako je tako promijenio našu percepciju prošlosti, pripovijedanja priča pa i definiranja samih društvenih odnosa. Pokretne slike ili film ubrzo nakon svog nastanka postaju ne samo spektakularna igračka nego i snažno komunikacijsko sredstvo pomoću kojeg je moguće priopćiti razne ideje, stvoriti umjetnička djela koja svojom snagom mogu pokrenuti mase. Nesumnjivo je ta vrijednost filma bila jedan od razloga koji su već u ranom razdoblju filmskog stvaranja doveli do stvaranja prvih filmskih kolekcija, zbirki te konačno filmskih arhiva, a kasnije su se razvile i prve kinoteke kao mjesto ne samo čuvanja nego i prezentacije onoga što danas smatramo filmskom baštinom.

Hrvatski filmski arhiv utemeljen je kao nacionalni filmski arhiv Zakonom o kinematografiji iz 1976. godine, a od 1979. kao poseban odjel djeluje pri Hrvatskom državnom arhivu. Temeljna mu je zadaća prikupljanje, čuvanje, zaštita i korištenje svog filmskog gradiva proizvedenog na području Republike Hrvatske.

Od 1976. uvedena je zakonska obveza po kojoj su svi domaći producenti dužni predati jednu nekorištenu kopiju filma Hrvatskomu filmskomu arhivu odmah po završetku proizvodnje filmskog djela. Do 90-ih godina taj se zakon uglavnom poštivao, ali se zatim situacija bitno izmijenila.

Problem je pokušao riješiti Zakon o arhivskom gradivu i arhivima iz 1997. godine u čl. 16, kojim se predviđa predavanje Hrvatskom filmskom arhivu izvornih materijala slikovnog i zvučnog zapisa svakog novog proizvedenog filma godinu dana od njegove proizvodnje, te predavanje jedne nekorištene kopije visoke kvalitete i popratnog filmskog gradiva koje čine scenarij, knjiga snimanja, fotografije, plakati itd.

Punu implementaciju taj zakon dobiva odlukom Hrvatskog audiovizualnog centra da se projektima ne isplaćuje posljednja rata odobrenih sredstava za filmsku proizvodnju dok god ne izvrše obvezu prema Hrvatskom filmskom arhivu. Budući da najveći dio filmske proizvodnje u Hrvatskoj i dalje financira država, to pravilo daje rezultate.

Od 1976. također je uvedena obveza za svakog uvoznika filma da, po isteku prava prikazivanja, preda na trajnu pohranu u Hrvatskom filmskom arhivu najbolju kopiju svakoga uvezenoga stranog filma. Ta se obveza sustavno provodila posebno od kad je Hrvatski filmski arhiv postao članom Međunarodnoga udruženja filmskih arhiva (FIAF) 1993. i Europskog udruženja filmskih arhiva (ACE) 1997. godine.

Od svog osnutka Hrvatski filmski arhiv stvarao je zbirke domaćega filma, stranoga filma i popratnoga filmskog gradiva koje uključuje zbirku filmskih fotografija, plakata, scenarija, knjiga snimanja i slično. U proteklih 35 godina prikupljeno je više od 27 milijuna metara filmskog gradiva.

Kao što je već spomenuto, Hrvatski filmski arhiv prikuplja i čuva i popratno filmsko gradivo (filmske fotografije, scenarije, knjige snimanja, filmske plakate) u odvojenim zbirkama koje su izvor podataka o nastanku pojedinih filmskih djela i bogat izvor za istraživanja općenito.

Količina audiovizualnih zapisa u Hrvatskom filmskom arhivu te njihova specifičnost pri katalogiziranju tražila je razvoj posebne baze podataka koja ima svoju internu namjenu. Javnost dio gradiva može pretraživati putem sustava ARHINET koji je razvijen u Hrvatskom državnom arhivu.

Posebno mjesto unutar djelatnosti Hrvatskog filmskog arhiva zauzima restauracija filmske baštine.

Od 1981. kroz program izrade sigurnosnih kopija zaštićeno je više od 310.000 metara nitratnog filma iz razdoblja od 1903. do 1953. godine. Pored toga, 208 naslova (više od 35.000 metara) amaterskog filma iz razdoblja od 1927. do 1938. godine prebačeno je s uskih filmskih formata (9,5 i 8 mm) na standardnu 35 mm vrpcu.

U sklopu Projekta zaštite i restauracije nacionalne filmske zbirke od 1995. do danas Hrvatski filmski arhiv je u suradnji s Ministarstvom kulture zaštitio i konzervirao, izradom zamjenskog izvornog gradiva i novih sigurnosnih kopija, više od 150 dugometražnih igranih i oko 700 kratkih filmova.

Hrvatski filmski arhiv i Hrvatski Telekom su 2008. godine u suradnji sa partnerima – tvrtkama koje se bave filmskom proizvodnjom, Jadran filmom i Croatia filmom – pokrenuli projekt digitalizacije hrvatskih filmskih klasika pod nazivom MAXtv Digiteka.

Nakon digitalne restauracije prvih dvaju filmova (*Breza* i *Vuk samotnjak*) Hrvatski filmski arhiv samostalno je nastavio projekt Digitalna restauracija hrvatske filmske baštine. Glavna ideja projekta je korištenje digitalne tehnologije isključivo kao alata u procesu restauracije. Konačni cilj je, po završetku digitalne restauracije, slikovni i zvučni zapis ponovno prebaciti na 35 mm filmsku vrpcu kao konačan format zapisa, čime se zatvara krug restauracije s „filma na film“.

Pored filmskog i popratnog gradiva postoje i kolekcije audio i video gradiva.

Od 1997. Hrvatski filmski arhiv sustavno zaštićuje i restaurira audio materijale snimljene na zastarjelim medijima (*shellac and deccalite vinyl* ploče) a od 2009. godine ti audio materijali kopiraju se na digitalni medij (CD, digitalna pohrana), te ih se tako čini dostupnima za korisnike.

Video zbirke sadrže više od 8.000 jedinica na različitim magnetskim i optičkim nosačima.

Sva navedena građa čuva se u primjerenim spremištima i odgovarajućim mikroklimatskim uvjetima.

Cjelokupno pohranjeno filmsko i audiovizualno gradivo, te popratno filmsko gradivo, dostupno je za korištenje u stručne, obrazovne i znanstvene svrhe, a postoji i mogućnost prebacivanja filmova na različite formate, kao i mogućnost prebacivanja fotografija i drugih materijala u digitalni oblik. Filmsko i popratno filmsko gradivo daje se na korištenje nakon provođenja mjera zaštite i restauracije te uz odobrenje vlasnika prava pojedinog zapisa.

Zbog toga što uspješno provodi prikupljanje nacionalnog filmskog fonda, Hrvatski filmski arhiv u mogućnosti je biti jedan od glavnih partnera u organiziranju programa prezentacije hrvatskog filma širom svijeta, zajedno s Ministarstvom kulture Republike Hrvatske i Hrvatskim audiovizualnim centrom.

Izdavaštvo je još jedan bitan segment rada, pa Hrvatski filmski arhiv s matičnom kućom Hrvatskim državnim arhivom objavljuje knjige o hrvatskoj filmskoj povijesti kao dio posebne serije pod naslovom *Izvori za povijest hrvatskog filma i kinematografije*.

Pored toga izdaje i DVD izdanja s odabranim programima iz hrvatske filmske baštine, koja je digitalizirana i digitalno restaurirana, te na taj način ponovo predstavljena publici. Tako je između ostalog objavljen najstariji sačuvani dugometražni hrvatski igrani film *Lisinski Oktavijana Miletića* iz 1943. godine, potom odabrani naslovi filmskih materijala o Zagrebu *Zagreb na filmu od 1915-1945* te kompilacija *Oktavijan Miletić: AMATERSKI FILMOVI*.

Sve gore navedeno samo je dio djelatnosti koje je nekadašnja Hrvatska kinoteka započela i što je Hrvatski filmski arhiv danas poduzeo kako bi se svijest o filmskoj baštini prenijela novim generacijama i kako bi filmovi koji su davno prikazivani na platnima naših kina ostali puno više od samo nejasnog sjećanja. Kao što sam ranije naglasio, u proteklih 35 godina Hrvatska kinoteka možda nije postala centar kakav su zamislili njezini osnivači, ali njezin rad omogućio je da za 35, 50 ili 100 godina neki novi zaljubljenici u pokretne slike budu u mogućnosti doživjeti filmsku projekciju, to čudo 20. stoljeća, na onaj isti način kao i generacije prije njih.

Mladen Burić